

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ІСТОТНИХ УМОВ АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ

PROBLEMATIC ISSUES OF THE DEFINITION AND ESSENTIAL CONDITIONS OF THE COPYRIGHT AGREEMENT

Заборовський В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Шкіря І.І.,

*юридичний факультет
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті проведено загальну характеристику авторського договору в контексті дослідження основних проблемних питань визначення авторського договору, а також проаналізовано особливості авторського договору та його місця в системі цивільно-правових договорів. Аналіз здійснено на основі праць провідних учених-цивілістів, а також положень законодавчих актів, які регулюють правовідносини, що виникають з авторських договорів. В умовах ринкової економіки авторський договір є ефективним і поширеним правовим інструментом врегулювання цивільних відносин, який забезпечує задоволення інтересів суб'єктів інтелектуальної власності. Авторсько-правові відносини є частиною цивільно-правових відносин, які втілюються в життя за допомогою цивільно-правових договорів. Договірна форма врегулювання відносин, пов'язаних зі створенням і використанням творів науки, літератури та мистецтва, більше, ніж будь-яка інша, забезпечує реалізацію й охорону як особистих немайнових, так і майнових прав автора. У законодавстві не закріплене чітке визначення авторського договору, а доктрина права містить декілька визначень даного правового поняття. Загальновизнане визначення авторського договору потребує певного уточнення, у зв'язку з чим у статті надано власне визначення поняття авторського договору.

Ключові слова: автор, твір, договір, авторський договір, істотні умови.

В статье проведена общая характеристика авторского договора в контексте исследования основных проблемных вопросов определения авторского договора, а также проанализированы особенности авторского договора и его место в системе гражданско-правовых договоров. Анализ осуществлен на основе трудов ученых-цивилистов, а также положений законодательных актов, регулирующих правоотношения, возникающие из авторских договоров. В условиях рыночной экономики авторский договор является эффективным и распространенным правовым инструментом урегулирования гражданских отношений, который обеспечивает удовлетворение интересов субъектов интеллектуальной собственности. Авторско-правовые отношения являются частью гражданско-правовых отношений, которые воплощаются в жизнь с помощью гражданско-правовых договоров. Договорная форма урегулирования отношений, связанных с созданием и использованием произведений науки, литературы и искусства, в большей степени, чем любая другая, обеспечивает реализацию и охрану как личных неимущественных, так и имущественных прав автора. В законодательстве не закреплено четкое определение авторского договора, а доктрина права содержит несколько определений данного правового понятия. Общеизвестное определение авторского договора требует уточнения, в связи с чем в статье дано собственное определение понятия авторского договора.

Ключевые слова: автор, произведение, договор, авторский договор, существенные условия.

In the article the general characteristics of copyright agreement is enlighten in the context of investigation of the key problematic issues of the definition of copyright agreement, and the peculiarities of copyright agreements and it's place in the civil contracts is being analyzed. The analysis is carried out basing on the works of leading scholars, jurists and legislation provisions, regulating legal relations arising from the copyright agreements. In the market economy the copyright agreement is an effective and common legal instrument for the settlement of civil relations which serves the interests of the subjects of intellectual property. The copyright legal relation is a part of the civil legal relations, which are embodied in the civil contracts. The contractual form of regulation of relations, associated with creation and use of works of science, literature and art, to more extent than any other, provides the implementation and protection of both personal no property and property rights of the author. The legislation stipulates no clear definition of copyright agreement, while the law doctrine contains several definitions of this legal concept. Universally accepted definition of copyright agreement requires some clarification. Thus the article provided the author's own definition of the copyright agreement.

Key words: author, work, contract, copyright agreement, essential conditions.

Актуальність теми. Ефективна охорона й захист прав авторів і видавців, підтримка видавничої справи та книго-торгівлі є важливими завданнями нашої держави на сучасному етапі її розвитку, забезпечення яких безпосередньо залежить від удосконалення законодавства про авторське право. Важливо розуміти, що на сьогодні розвиток правової доктрини та законодавства у сфері авторського права характеризується численними дискусіями щодо істотних умов авторських договорів. Водночас сучасний стан наукової розробки проблеми авторських договорів обумовлений недостатністю обґрунтування теоретичних напрацювань, що свідчить про беззаперечну актуальність даного дослідження.

Метою даного дослідження є аналіз правової природи авторського договору, зокрема щодо виявлення та з'ясування особливостей і проблемних питань, пов'язаних із його використанням.

Для розкриття вищевказаної мети перед авторами були поставлені наступні **завдання**: дослідити легально закріплені та теоретично розроблені визначення поняття «авторський договір», проаналізувати істотні умови й еле-

менти авторського договору, в результаті – виявити проблемні аспекти авторського договору, розробити авторське визначення поняття «авторський договір» та визначити його місце в системі цивільно-правових договорів.

Виклад основного матеріалу. Теоретична розробка проблеми авторських договірних відносин зумовлена інтенсивним розвитком авторських відносин та вимагає належного правового забезпечення.

Конституція України передбачає, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної творчої діяльності; ніхто не може використовувати їх без його згоди. Водночас успішне забезпечення захисту прав автора вимагає несуперечності й узгодженості системи діючих правових норм, які регулюють авторські відносини. У зв'язку із цим конституційні положення про охорону й захист авторських прав в Україні підкріплені законодавчими актами, які регулюють авторське право та суміжні права, зокрема, Цивільним кодексом України, Законами України «Про авторське право та суміжні права», «Про видавничу справу» та іншими. Регламентують охорону й захист авторського права також міжнародні нормативні акти –

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.), Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.), Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (1967 р.).

Відповідно до ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права будь-якій іншій особі повністю чи частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформлюється авторським договором [1].

Відтак у вищевказаному Законі під авторським договором розуміється договір, відповідно до якого одна сторона договору (автор або інша особа) передає майнові права іншій стороні договору. Проте незважаючи на нормативне закріплення даного визначення, його не можна визнати досконалим.

У даному випадку заслуговує на увагу визначення, що надається О.А. Підпригорою, за яким авторським договором вважається угода автора чи його правонаступників з іншими особами про вчинення відповідно до закону будь-яких дій із приводу володіння, користування та розпорядження твором [2, с. 230]. У такому контексті вказане визначення зводиться до ототожнення права автора або інших осіб на результати творчої діяльності із правом власності на матеріальні об'єкти (матеріальна теорія інтелектуальної власності). Таке визначення поняття «авторський договір», виходячи з його назви, свідчить лише про те, що сторони уклали договір щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт авторського права [3, с. 570].

Водночас в юридичній літературі закріплені й інші визначення авторського договору.

Авторський договір – це договір про використання творів науки, літератури й мистецтва, що укладається з автором або його правонаступниками, в результаті якого за винагороду передаються або надаються виключні права на твір, передача яких не заборонена законодавством [4, с. 225].

Заслуговує на увагу також думка А.О. Кодинця, який вважає, що авторський договір – це вид цивільно-правового договору, який спрямований на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків на об'єкти інтелектуальної власності [5, с. 238-239], та Ю.О. Заїки, який вказує на те, що авторський договір – це та юридична форма, яка дозволяє автору реалізувати свої права на публікацію твору, на його поширення, на недоторканність тощо. Саме на підставі авторських договорів будуються взаємовідносини між авторами й організаціями, які випускають у світ їх твори [6, с. 367].

На нашу думку, останні три наведені визначення найбільш повно розкривають сутність авторського договору, відображають істотні умови авторських договорів та їх суб'єктний склад, а не лише характеризують їх із точки зору переходу права власності на об'єкт інтелектуальної власності. Отже, можна дійти висновку, що переважна більшість науковців зводять розкриття поняття «авторський договір» суто до сприйняття його як договірної форми використання твору. Із таких позицій виходить і Г.І. Миронюк, який вказує на те, що договірна форма використання твору забезпечує реалізацію й охорону як особистих, так і майнових прав автора. Вона є відповідною й до інтересів користувачів, оскільки вони придбавають певні права, яких не мають інші особи, й у зв'язку із цим можуть окупити свої затрати, пов'язані з відтворенням і розповсюдженням творів, та отримати дохід [7, с. 140].

Для повного розкриття поставлених перед авторами завдань необхідно розкрити й істотні умови та елементи авторського договору. Як і будь-який цивільно-правовий договір, авторський договір має відповідати вимогам закону та повинен містити всі необхідні умови й реквізити, без яких договір недійсний. Відповідні державні відомства і творчі спілки можуть розробляти примірні авторські до-

говори (зразки авторських договорів). Водночас на сьогодні типові форми окремих авторських договорів не мають нормативного характеру та є для учасників майбутнього авторського договору лише рекомендованими зразками договору.

Відповідно до ч. 1 ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди за всіма істотними умовами договору. Згоди повинно бути досягнуто щодо всіх істотних умов договору, зокрема щодо предмета, ціни, термінів тощо. Істотними є умови, які є необхідними й достатніми для укладення договору. Це означає, що у випадку відсутності хоча б однієї із цих умов договір не визнається укладеним.

Сторонами в авторських договорах, з одного боку, завжди є громадяни – автор або його правонаступники, а з іншого, як правило, – юридична особа, яка за родом своєї діяльності має змогу випустити твір у світ. Це можуть бути як приватні, так і державні організації. Із цього загального правила є лише два винятки: в договорі художнього замовлення замовником може бути і громадянин, а в договорах про депонування рукописів з обох боків виступають організації.

Об'єкт договору (результат творчої праці) – твір, утілений у такій об'єктивній формі, що робить його придатним для сприймання іншими особами, відтворення та розповсюдження. Твір у даному випадку є результатом інтелектуальної діяльності, яку слід розглядати як творчу діяльність, а творчість – як цілеспрямовану розумову працю людини, результатом якої є щось нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю. Як зазначає вказаний учений, чим вищий інтелектуальний потенціал індивідуума, тим цінніші результати його творчої діяльності – інтелектуальна власність [8, с. 10].

Відповідно до ст. 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права» використання твору допускається виключно на основі авторського договору з автором або іншою особою, яка має авторське право [1].

Форма авторського договору письмова, якщо законодавством не передбачене інше. Однак, за загальним правилом, договори про передачу прав на використання творів укладаються в письмовій формі (крім використання твору в періодичних виданнях – газетах, журналах тощо) [6, с. 369]. Недодержання простої письмової форми, що вимагається законом, у разі виникнення спору позбавляє сторони необхідності посилатися для підтвердження угоди на показання свідків. Проте недодержання письмової форми не тягне за собою недійсності авторського договору [2, с. 407]. Більше того, закон допускає можливість в окремих випадках укладати авторський договір в усній формі, наприклад, про опублікування творів у періодичних виданнях та енциклопедіях [1].

Договір вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх істотних умов (строку дії договору, способу використання твору, розміру й порядку виплати авторської винагороди, а також інших умов, щодо яких за вимогою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди) [6, с. 369].

У законодавстві та доктрині права не існує чітко визначеного переліку істотних умов авторських договорів. У більшості випадків істотними умовами даних договорів є умови про предмет, ціну та строк договору. Проте в законі можуть бути передбачені й інші істотні умови щодо різних видів авторських договорів (наприклад, спосіб використання твору, територія тощо). Якщо в авторському договорі відсутні істотні умови, даний договір можна визнати неукладеним.

Із тих норм, які містяться в Законі, можна зробити висновок, що авторські договори – це консенсуальні угоди, які мають взаємний характер та є оплатними. У даний час панує думка, за якою авторські договори за своєю юридичною природою є цивільно-правовими. Тому норми цивільного права, що стосуються договірних відносин, поширюються також на авторські договори. Серед ци-

вільно-правових договорів авторські договори складають окрему самостійну групу. Вони стосуються до деяких цивільно-правових договорів, однак мають свої власні, характерні для них ознаки [9, с. 373].

Майнові права, що передаються за авторським договором, повинні ним конкретно визначатися, оскільки майнові права, не зазначені в авторському договорі як відчужувані, вважаються такими, що не є переданими.

Автору та іншій особі, яка має авторське право, належить виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання твору будь-яким одним або всіма відомими способами на підставі авторського договору.

В юридичній теорії побутує думка про те, що предметом авторського договору є об'єкт права інтелектуальної власності, права щодо використання якого передаються за договором, конкретні права, що передаються, способи використання зазначеного об'єкта тощо [10, с. 358].

Істотною особливістю авторських договорів є те, що їх об'єктами виступають нематеріальні блага, такі як твори науки, літератури, мистецтва тощо. Деякі вчені вважають, що вони стають об'єктом договору за умови, що вони виражені в такій об'єктивній формі, яка дає змогу відтворювати й тиражувати їх. Водночас об'єктом авторського договору можуть виступати твори, які вже створені на момент укладення договору, а також ті, які автор зобов'язується створити в майбутньому та передати для використання [11, с. 227].

Тобто об'єктом авторського договору є не лише ті твори, які виражені в матеріальній формі, оскільки об'єктом договору про створення за замовленням та про використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути твір, який на момент укладення договору не виражений в об'єктивній формі.

Варто окремо зазначити про необхідність розмежування поняття «предмет авторського договору» та «об'єкт авторського договору». Поняття предмету авторського договору є ширшим правовим поняттям, яке передбачає відносини, що існують між сторонами, в той час як об'єктом даних відносин виступають матеріальні, духовні та інші матеріальні блага [5, с. 240].

Предметом авторського договору є майнові правовідносини, які виникають відповідно до договору (дії, які особи зобов'язуються вчинити згідно з договором, майнові права, що передаються за договором, тощо). Об'єктом авторського договору виступають конкретні твори науки, літератури, мистецтва тощо, які є створеними на момент укладення договору та втіленими у відповідній формі, а також ті, які автор зобов'язується створити в майбутньому відповідно до договору. Наприклад, на відміну від об'єкта видавничого договору, яким є конкретний твір, його предметом виступають ті майнові права на даний твір, які автор передає користувачеві [12, с. 107-108].

Авторський договір повинен передбачати способи використання твору, терміни й територію, на які пере-

дається право, розмір винагороди й порядок визначення розміру винагороди за кожний спосіб використання твору, порядок і терміни її виплати, а також інші умови, які сторони вважатимуть істотними. Умови авторського договору, що обмежують автора у створенні в майбутньому творів на певну тему або в певній галузі, є недійсними. У разі передачі повноваження за авторським договором автору повинна бути забезпечена можливість отримати майнову вигоду від використання створеного ним твору [8, с. 141].

Якщо за авторським договором користувачеві передано виключне право на використання твору, то це означає, що лише один користувач має право користуватися твором протягом строку чинності договору. Закінчення строку договору або його дострокове розірвання надає автору можливість розпорядитися своїм твором на власний розсуд.

В авторському договорі мають бути визначені й інші строки – строки подання твору, усунення зауважень, з якими погодився автор, строки вичитки коректури та верстки, строки виплати винагороди тощо. Обов'язковим є строк у договорі, протягом якого користувач зобов'язаний використати твір. Якщо протягом зазначеного строку твір не буде використаний, автор має право розірвати договір та використати твір на власний розсуд [12, с. 376].

Висновки. Отже, провівши аналіз норм законодавства України, а також урахувавши думки провідних учених-цивілістів та положення доктрини права інтелектуальної власності щодо правової природи авторського договору, можна дійти наступних висновків.

На даний час існує багато визначень поняття «авторський договір», проте багато з них ґрунтуються на матеріальній теорії інтелектуальної власності, що не відповідає сучасному стану розвитку правовідносин у сфері інтелектуальної власності.

У результаті проведеного дослідження авторами сформульовано власне визначення авторського договору, згідно з яким під авторським договором слід вважати один із видів цивільно-правового договору, на умовах якого автором або його правонаступниками за винагороду передаються або надаються виключні права на використання (публікацію, поширення тощо) творів науки, літератури й мистецтва, передача яких не заборонена законодавством.

У законодавстві та доктрині права не існує чітко визначеного переліку істотних умов авторських договорів. Водночас, за загальним правилом, для авторських договорів характерною є наявність трьох істотних умов: предмета, ціни та строку договору. Однак для таких видів авторських договорів, як договір на право використання творів та договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності існують винятки. Перелік істотних умов може бути розширений за рахунок умов про спосіб використання твору, територію, на яку поширюється авторське право, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року № 13 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
2. Підпригора О.А. Цивільне право: підручник для студ. юрид. вузів та фак-тів / О.А. Підпригора. – К. : Вентурі, 1997. – 480 с.
3. Право інтелектуальної власності. Академічний курс : підручник для студ. вищ. навч. закл. / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; За ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. – К. : ВД «Ін Юре», 2007. – 696 с.
4. Амангельды А.А. Договори в сфері інтелектуальної власності по законодательству Республики Казахстан / А.А. Амангельды. – Алматы : ИЦ ОФ Интерлигал, 2010. – 344 с.
5. Альманах цивілістики : сб. статей / под ред. Р.А. Майданика. – Вып. 3. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учебной литературы, 2010. – 332 с.
6. Заїка Ю.О. Українське цивільне право : навч. посібник / Ю.О. Заїка. – К. : Істина, 2005. – 312 с.
7. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика : наук.-практ. вид. АПН України : у 4 т. / За ред. О.Д. Святоцького. – К. : ВД «Ін Юре». – Т. 2: Авторське і суміжні права / за ред. Г.І. Мироноука, В.С. Дроб'язка. – 1999. – 459 с.
8. Інтелектуальна власність : навч. посібник / П.Т. Бубенко, В.В. Величко, С.М. Глухарев ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2011. – 215 с.
9. Право інтелектуальної власності. Академічний курс : підручник для студ. вищ. навч. закл. / О.А. Підпригора, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.С. Дроб'язко та ін. ; За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К. : ВД «Ін Юре», 2004. – 672 с.
10. Цивільне право України. Договірні та не договірні зобов'язання : підручник / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін. ; За заг. ред. С.С. Бичкової. – 2-е вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2008. – 498 с.
11. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. / О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін. ; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2-е вид., допов. і перероб. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Кн. 2. – 640 с.
12. Завальня Ж.В. Видавничий договір як вид авторського договору : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ж.В. Завальня. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. – 15 с.